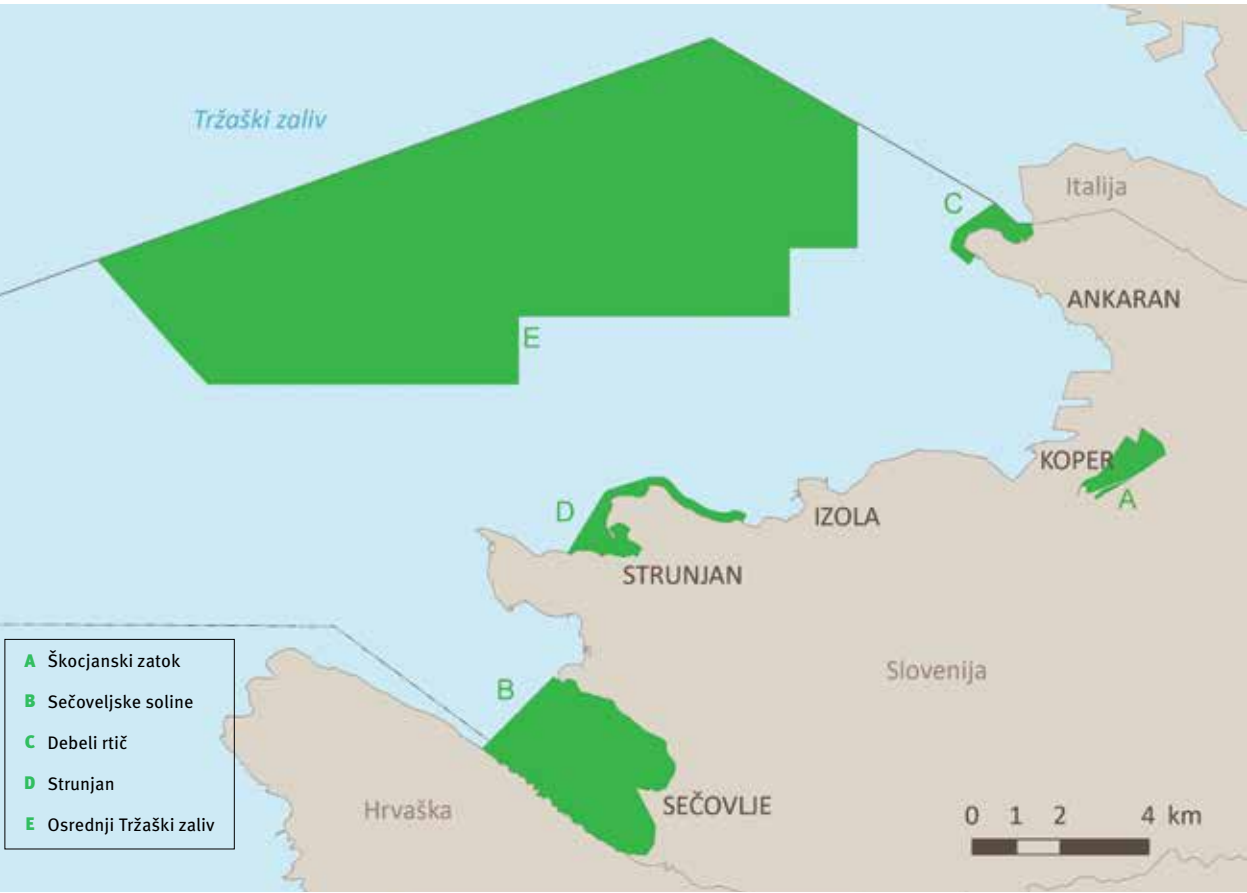

MORSKA MEDNARODNO POMEMBNA OBMOČJA ZA PTICE (IBA) IN NATURA 2000 V SLOVENIJI

Mednarodno pomembna območja za ptice (IBA) obsegajo življenjska okolja ptic po vsem svetu, ki so njihova pomembna gnezdišča, prehranjevališča, počivališča ali selitvene poti. V okviru programa IBA pod okriljem BirdLife International poteka opredeljevanje, spremljanje in upravljanje območij na način, ki zagotavlja dolgoročno ohranitev populacij ptic. Največ pozornosti in sredstev se namenja ogroženim vrstam, med katerimi je zaradi svoje omejene razširjenosti in majhne populacije v močno izkoriščanem Sredozemskem in Črnem morju tudi sredozemski vranjek.

Natura 2000 in morske ptice

Na ozemlju Evropske unije se območja IBA vključujejo v omrežje Natura 2000, ki predstavlja evropski pravni temelj za varstvo narave. Cilj Nature 2000 je varovanje ogroženih vrst in njihovih življenjskih okolij ob hkratnem upoštevanju človekovih dejavnosti in njegove dobrobiti.

Območja Natura 2000 za morske ptice v Sloveniji:

- 5 območij,
- skupna površina 9.338 ha,
- površina morja 8.494 ha,
- 7 vrst morskih ptic

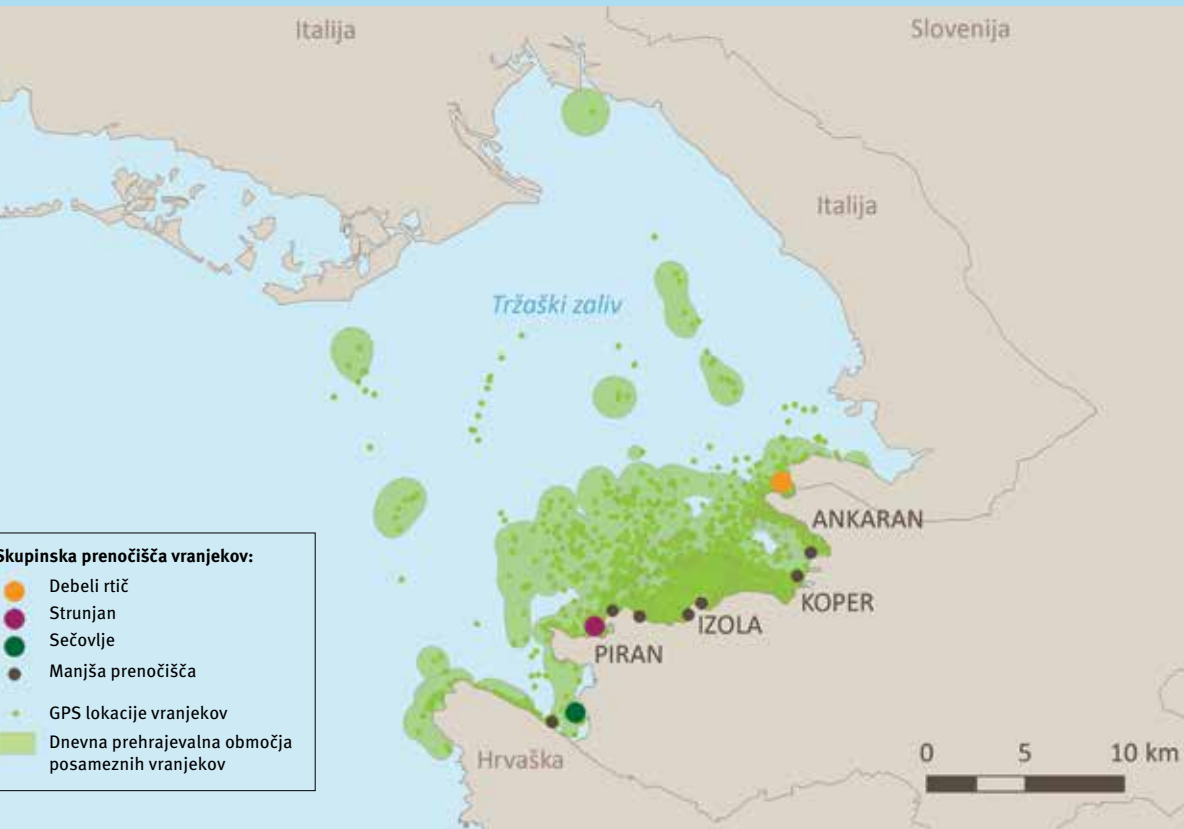
Ime območja	Površina območja	Površina morja	Varovane vrste morskih ptic	Pomen	Leto vključitve v omrežje Natura 2000
Škocjanski zatok	123 ha	0 ha	navadna čigra	gnezdišče	2004
Sečoveljske soline	973 ha	287 ha	rumenonogi galeb, črnoglav galeb, navadna čigra, polarni slapnik	gnezdišče, prenočišče, prehranjevališče	2004 2013
Debeli rtič	91 ha	91 ha	sredozemski vranjek, mala čigra, kričava čigra		2013
Strunjan	188 ha	153 ha	sredozemski vranjek, črnoglav galeb, kričava čigra	prenočišče, prehranjevališče	2013
Osrednji Tržaški zaliv	7.963 ha	7.963 ha	sredozemski vranjek	prehranjevališče	predlagano 2015

Vrsta	Gnezditve (št. gnezdečih parov)	Prezimovanje (št. osebkov)	Letovanje (št. osebkov)	Območja Natura 2000
Sredozemski vranjek (<i>Phalacrocorax aristotelis desmarestii</i>)		550	1500	Debeli rtič, Strunjan, Sečoveljske soline, Osrednji Tržaški zaliv
Rumenonogi galeb (<i>Larus michahellis</i>)	40-220		15.000–25.000	Sečoveljske soline
Črnoglav galeb (<i>Larus melanocephalus</i>)			6.000–20.000	Strunjan, Sečoveljske soline
Kričava čigra (<i>Thalasseus sandvicensis</i>)		10-20		Strunjan, Sečoveljske soline
Navadna čigra (<i>Sterna hirundo</i>)	80-165			Škocjanski zatok, Sečoveljske soline
Mala čigra (<i>Sterna albifrons</i>)	20-70			Sečoveljske soline
Polarni slapnik (<i>Gavia arctica</i>)		10–50		Sečoveljske soline

Kje se v našem morju prehranjuje največ vranjekov?

Popisi na morju so potekali enkrat mesečno po 81 km dolgi popisni poti, razdeljeni na krajše odseke. Med vožnjo s čolnom, ki je potoval s stalno hitrostjo, smo beležili vse vrste morskih ptic in njihovo vedenje. Ugotovili smo, da se sredozemski vranjeki zadržujejo v znatno višjih gostotah vstran od obale kakor bližje obali. Slika prikazuje povprečno gostoto vranjekov v poletnih mesecih, ko je njihova številčnost v slovenskem morju najvišja.

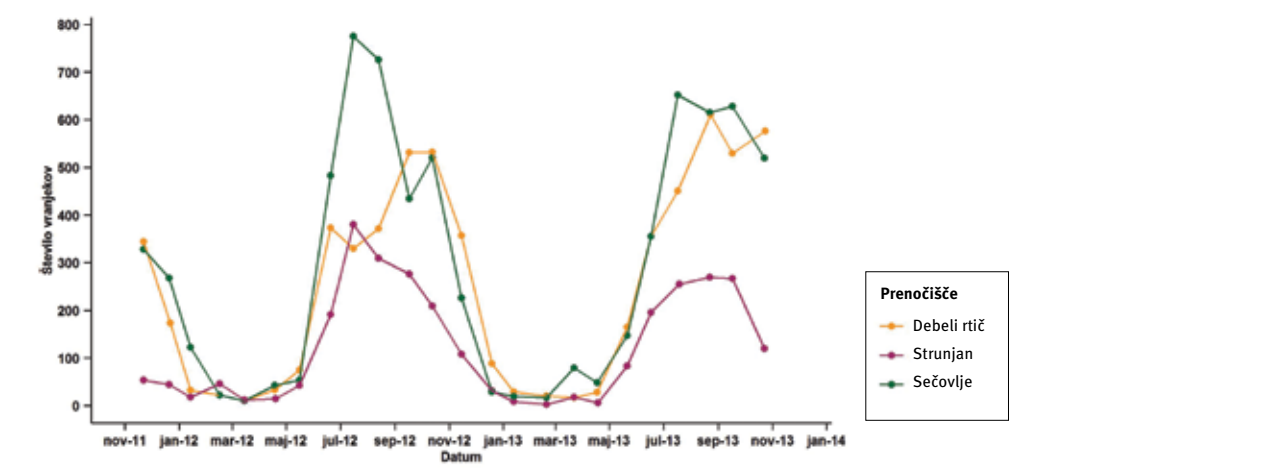

Vranjke smo spremljali na njihovih dnevnih poteh

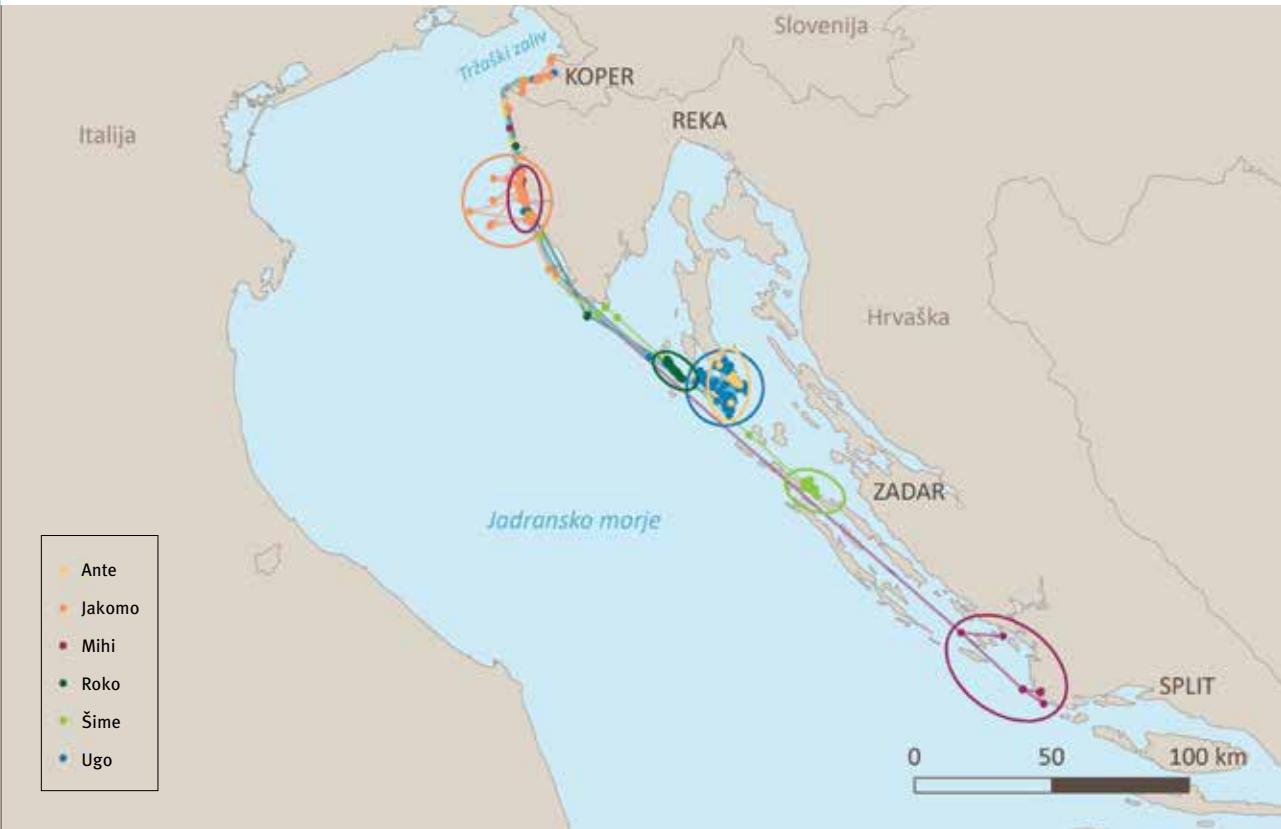
S pomočjo telemetrije smo ugotavljali značilnosti dnevnih prehranjevalnih območij posameznih vranjekov, ki prenočujejo ob slovenski obali. Za sledenje smo uporabljali najsodobnejše naprave z GPS-tehnologijo, ki so omogočale natančen zajem lokacij v polurnih presledkih. Ugotovili smo, da se vranjeki med enim dnevom zadržujejo na sorazmerno majhnih območjih, kjer se prehranjujejo, in le redko letajo drugam. Nekateri osebk dnevnega območja prehranjevanja pogosto menjajo, medtem ko so jim drugi zvesti tudi več mesecev ali celo v različnih letih. Podobno velja tudi za njihova prenočišča.

VRANJEK ARI

Ari je prvi vranjek v Sloveniji, ki smo mu sledili s pomočjo GPS telemetrijske naprave. Je pravzaprav mlada samica, ki se je jeseni 2012 zadrževala predvsem v okolici Izole. Počivala in prenočevala je na valobranu izolskega mandrača, od koder je podnevi letela na ribolov do 2 km od obale. Žal je živel le dobrih deset dni po tem, ko ji je bila nameščena GPS naprava. Nekje v Koprskem zalivu je doživela nesrečo, pri kateri je prišlo do zloma leve noge in močne podplutbe na levem boku. S takšno poškodbo ni bila več zmožna potapljanja in ribolova. Ari, pionirka ptičje GPS telemetrije v Sloveniji je ime dobila po junaku iz otroške slikanice »Vranjek Ari in njegovo prvo potovanje«, ki je izšla v okviru projekta SIMARINE-NATURA. Ker je bilo spol ptice mogoče določiti šele, ko je ta poginila, je dobila moško ime kot vranjek Ari.

S popisi na treh skupinskih prenočiščih na gojiščih školjk smo ugotavljali, koliko sredozemskih vranjekov prenočuje ob slovenski obali in kako se njihova številčnost spreminja med letom. V posebni raziskavi smo preučili tudi značilnosti njihovih prenočišč ter čas jutranjih odhodov na prehranjevališča. Ugotovili smo, da vranjeki še zdaleč niso med najbolj zgodnjimi pticami, saj večina prenočišča zapuša šele po 8. uri jutraj (poleti). Najbolj se navdušujejo nad bojami v barvah njihovega perja (črne, bele), manj nad rdečimi, rumenimi in modrimi, medtem ko pokončno vezane boje zaradi nestabilnosti za usedanje niso primerne.

Selitev vranjekov na hrvaška gnezdišča

Sredozemski vranjeki ne poznajo državnih meja in med letom obiščejo teritorialne vode dveh ali celo treh držav: Hrvaške, Slovenije in Italije. Zato je ohranjanje njihove populacije v Jadranskem morju skupna odgovornost vseh držav, ki si delimo njihovo življenjsko okolje. To dolžnost nam v okviru Evropske skupnosti nalaga in nas v tem tudi podpira sistem varstva narave Natura 2000.

Ohranjanje sredozemskih vranjekov v slovenskem morju

- Da bodo sredozemski vranjeki uspešno sobivali z nami, jim moramo zagotavljati:
- DOVOLJ HRANE. Sredozemski vranjeki lahko utrpijo lakoto zaradi pomanjkanja hrane (rib) na račun prekomernega ribolova ali poslabšanja stanja pridnenih habitatov.
 - VARNOST. Sredozemski vranjeki lahko izgubijo življenje zaradi prilova v ribiško opremo, trkov s hitrimi plovili in zaoljenja z nafto ali njenimi derivati.
 - PRIMERNA BIVALIŠČA. Prenehanje dejavnosti gojenja školjk bi pomenilo izgubo ključnih mest za varno in nemoteno prenočevanje in počivanje. Če bi se to zgodilo, bi bilo treba poskrbeti za nadomestna prenočišča v našem morju.
 - MIR. Prekomerno vznemirjanje sredozemskih vranjekov lahko povzroči, da zapustijo območja, ki so ključna za njihovo preživetje, kot so prenočišča in prehranjevališča.

- Ukrepi za ohranjanje sredozemskega vranjeka:**
- Preprečevanje prelova rib, zlasti pridnenih vrst.
 - Preprečevanje prilova vranjekov v ribiško opremo.
 - Ohranjanje ustreznih mest za prenočevanje.
 - Preprečevanje prekomernih motenj na prenočiščih.
 - Zagotavljanje okoljske varnosti na plovnih poteh in v pristaniščih.

Z ukrepi Natura 2000 bo Slovenija ohranjala življenjski prostor sredozemskih vranjekov in naravne vire, od katerih so odvisni. S tem bo varovala pomembne dele morskega ekosistema, kot so pridneni habitat in njihove življenjske združbe, vključno z ribolovnimi viri, od katerih je odvisen tudi del priobalnih skupnosti.

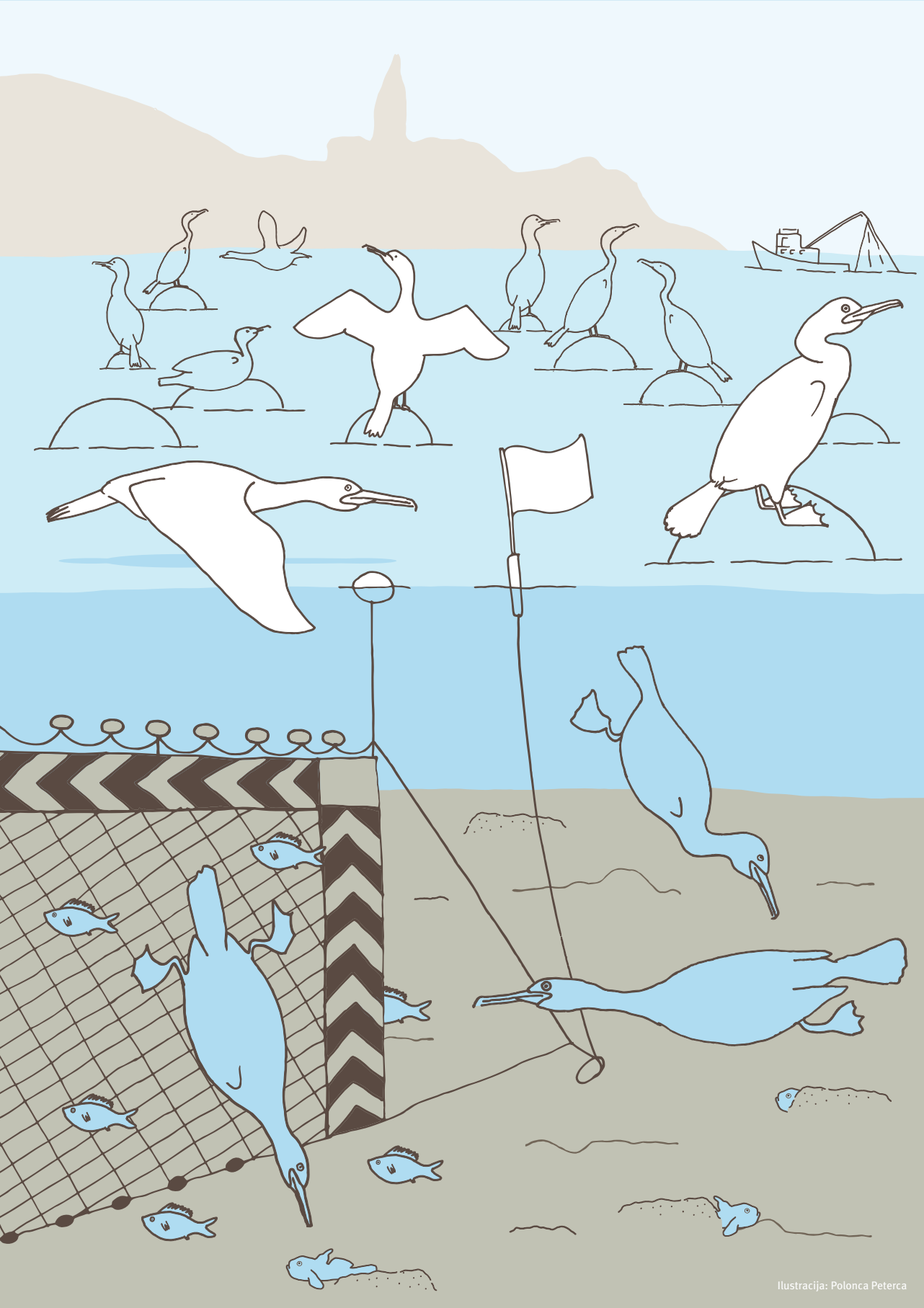
Sredozemski vranjeki se zlasti konec poletja in jeseni združujejo v velike, tudi več kot tristoglave skupine, ki v priobalnih plitvinah družno plenijo jate malih pelagičnih rib, kot so gavuni (*Atherina* sp.). Njihov ulov je odvisen od sodelovanja pri zganjanju ribic na obrežje, kjer jih zlahka uplenijo. Skupinam vranjekov se nemalokrat pridružijo tudi priskledniški galebi, ki sodelujejo le pri pojedini, ne pa tudi pri zganjanju rib.

1. VZOREC OTOLITOV
2. VOLKEC (*SERRANUS HEPATUS*)
3. ČRNI GLAVAČ (*GOBIOUS NIGER*)

Sredozemski vranjeki zaužijejo celoten plen, neprebavljive dele, kot so luske in skeletni ostanki, pa izbljuvajo v obliki sluzastih kep ali izbljuvkov, ki se primejo na podlago in posušijo. Vsebina izbljuvkov, zlasti slušne koščice (otoliti) in goltni zobje, je dragocena zbirka informacij o vrstah plena in njegovem številu. Na skupinskih prenočiščih pri Debelem rtiču, Strunjanu in Sečovljah smo nabrali 500 izbljuvkov, ki so jih pregledali ihtiologi – strokovnjaki za ribe. Ugotovili so, da se vranjeki

v slovenskem morju prehranjujejo predvsem z vrstami rib, ki za človeško prehrano niso zanimive. Daleč najpomembnejši plen v njihovi prehrani so črni glavaci (*Gobius niger*), ki naseljujejo muljasto in peščeno dno celotnega Tržaškega zaliva, v katerem vranjeki najpogosteje plenijo. V tem okolju najdejo tudi alternativne, v prehrani redkejšje vrste plena, kot sta volčič (*Serranus hepatus*) in rdeči mečak (*Cepola macrophthalma*). Med vrstami, ki predstavljajo več kot 1 % biomase vranjekovega plena, je tudi mali gavun (*Atherina boyeri*), ki v velikih jatah naseljuje priobalne plitvine do 10 m, kar s pridom izkoriščajo tudi več stoglave skupine vranjekov in galebov.

V okviru projekta SIMARINE-NATURA so v letih 2011–2014 potekale poglobljene raziskave za vzpostavitev morskih Mednarodno pomembnih območij za ptice (IBA) v slovenskem morju. Območja IBA so bila opredeljena po mednarodno uveljavljenih merilih na osnovi številčnosti in razširjenosti sredozemskih vranjekov.

